

מדות והליכות בראי הפרשה

מדות טיש

נושא השבוע: אמן

פרשת
האזינומבית
שבט טיש

משבח

מאמר פתיחה

מדגש מהות המדה

חז"ל הפליגו מאד במעלת עניית אמן, עד שאמרו שאין גדול לפני הקב"ה, יותר מאמן שישאל עונים, והעונה אמן בכל כחו פותחים לו שערי גורעו, ואפילו קטן בא לעולם הבא משעה שיאמר אמן. וכן אמרו שגדול העונה יותר מן המברך עצמו, וכן כתבו הראשונים שבכל עניית אמן על אחת מברכות התפלה, הריהו כאלו ברוך י"ט ברכות, ובתפלה אחת עם הצבור שעונה אמן פראוי הוא מקבל שכר של ז' ברכות. ועוד אמרו חז"ל שהעונה 'אמן' היא שמה רבא בכל כחו, נקרא אפלו גורדיון של שבעים שנה לרעה, וכן נאמר בזה הקדוש, שבכח עניית הקדוש לשבר שלשלאות של ברזל, ולבטל כל גזרות קשות ורעות.

חז"ל במדרש רבה מסבירים מהו אמן: "אמר רבי יהודה ברסימון, אמן ישפה שלשה דברים. שבועה, קבלה, אמונה. ובכך שאנו עונים אמן אחר ברכת 'שהכל נהיה בדברו' למשל, אנו מעידים על כי נשבעים אנו, מקבלים ומאמינים באמונה תמימה, שכל מה שמתרחש בעולם, הכל נעשה בדברו של הקב"ה ועל פי הנהגתו. וכן בכל הברכות. ולכן גדול שכרו של העונה 'אמן' יותר מן המברך, מפני שהעונה 'אמן' קבל על עצמו את דברי המברך, בשלשה דברים, בקבלה, באמונה ובשבועה. רבנו בחיי מסביר גם הוא מדוע העונה מקבל שכר גדול יותר מהמברך, כי זה שמברך מעיד על הקב"ה שהוא מקור הברכה, אולם העונה מקים את השטר כמו עד שחותם על השטר, ושטר בלא עדות אין לו חשיבות, לכן עקר השכר מקבל העונה המאשר את דברי המברך.

באחת משיחותיו של 'הסבא' מקלם, פתח והזכיר את דברי התנא באבות: "פה שעה אחת של קרת רוח בעולם הבא, מפל חיי העולם הזה", והקשה: "בזכות מה זוכים לקרת רוח בעולם הבא? שפא תאמרו בעבור אמירת 'ברוך הוא וברוך שמו'? חסד ושלום לומר כן, שהרי כשהאדם נענה ואומר 'ברוך הוא וברוך שמו' נותן שבח לקב"ה, לא יכולים כל ההנאות שבעולם למלא את שכו. וכדאי היה לו לקב"ה לברא את העולם כלו למשך ששת אלפי שנה, רק כדי שיהודי אחד יוכל לענות אפלו פעם אחת 'ברוך הוא וברוך שמו'. אלא שאת קרת הרוח מקבל האדם, אפלו על שישב פעם אחת בלי מורא שמים, ונזכר לפתע כי 'שנית' ה' לנגדי תמיד' ומיד התישב באימה ובראיה, ועל זה אמרו במשנה פה שעה אחת של קרת רוח בעולם הבא, שאפלו על מעשה כזה יקבל שכר רב בעולם הבא שעין לא ראתה, אולם על עניית אמן וברוך הוא, זהו דבר שאין לו שעור לשכרו."

ו'הסבא' המשיך ואמר: "ידעו לכם, כי אלה פעמים 'ברוך הוא וברוך שמו', אינם מגיעים לשכר של עניית אמן אחת, ובשביל עניית אמן אחת פדאי לו לאדם לברא ולבוא לעולם הזה, ואפלו לסביל את יסורי איוב במשך שבעים שנה, רק בשביל לענות פעם אחת אמן. ואלו אלה פעמים עניית אמן, אינם מגיעים לגדל השכר של אמן על ברכת 'האל הקדוש' או 'שומע תפלה', שמעלתם גדולה לאין שעור, או לקדשה וברכו שמקדשים בהם את שמו ותפלה. ואלף פעמים עניית אמן כזו, לא מגיעים למעלת השכר של עניית 'אמן' היא שמה רבא פעם אחת". ואחר כל זאת השלים ואמר: "ואלף פעמים 'אמן' היא שמה רבא, אינם מגיעים לשכר של דבר תורה אחד לשמו..."

רבים מעמי הארץ המקלים בכבוד ה'

תפקע הארץ לקולם לענות אמן בששליח הצבור
אומר 'חיים תאמננו' בימים הנוראים
ומזרזים עצמם ואת בניהם הקטנים לענות אמן.
ואולם בשמעם ברכות וקדישים, אין קול ואין עונה.
קורא אני עליהם 'בנים לא אמן בם' - 'לא אמן בם'
אשר עשו את הטפל עקר, ואת העקר טפל...

(חמדת ימים)

נמשל

למה הדבר דומה

והבין כי תליו תרים אחריו, ואף הוא החל לתקע לעמיתם. הקלה השתתרה בלב של המלך כשראה את תליו מתקרב, ואז קרה האסון. מרב שמחה ועליצות, נפנף המלך ברשת שבידו, כדי להראות לשריו את הטורף שהצליח ללכד, והשועל הערמומי מהר לנצל את ההזדמנות. בבת אחת זנק החוצה, ונשף את רגלו של המלך בנשיכה עזה וחדה. המלך חש לפתע כאב עצום, ועוד בטרם הספיק להוציא מלה מפיו, זנק השועל החמקמק, ונגעלם בין עצי היער הסובבים. החלים עוד הספיקו לראות את מלכם נופל ארצה, כשהוא אוחז את רגלו ופניו מעוותים מכאב, מהרו להרימו ולהשכיבו על אחד הסוסים ואצו לשוב לארמון המלוכה. פגוע ונכלם שכב המלך על גבי הסוס, רגלו הציקה לו בסיורים קשים ולבו בער מחמת הכשלון הגדול על השועל הנחמד שחמק מביני ידיו ברגע האחרון. אולם כשהגיע אל הארמון והביט על רגלו, כמעט נפל לבו מקרבו. הרגל התנפחה לממדים מדאיגים, והיא הלכה והאדימה מרגע לרגע. רופאי הארמון הזעקו מיד אליו, אולם הם פכרו את ידיהם ביאוש ולא ידעו פמה לרפא את פצעו החמור של המלך. מיום ליום הלך מצבו והדרדר, עד שסכנת מות נשקפה לחייו. יום אחד הגיע אל ארמון המלך איש בלתי מוכר מקצה המדינה, ששמע מחלתו של המלך הגיעה לאוזניו, והציע: "הרשו לי לנסות לרפא את המלך, שכן ציד ותיק אני במשך שנים ארוכות וידעו רבות יש לי ברפואת ארסם של בעלי חיים שונים". כלם נדו בראשם באי אמון והרהרו: האם יצליח האיש הזר, במקום שבו נכשלו טובי הרופאים? אף כטובע הנאחז בקש, אפשרו לאיש להוכיח את דבריו. הלך מהר ולקט צמחים מסמים שמצא בשדות, אחר פתש אותם והכין מהם אבקה מיחדת אותה הניח על גבי תחבושות בד ועטף בהן את רגלו של המלך. חלפו מספר שעות, והקלה של ממש נכרה ברגל של המלך. הנפוחות החלה לרדת לאטה, וכעבר שלשה ימים, החלים המלך לגמרי והתהלך על רגליו כאחד האדם. כלם התפעלו מאד, ושוחחו בהתרגשות על העבודה, שתרופה כה פשוטה הביאה מזור ורפואה לחולה האנוש, ואלו התרופות היקרות של מיטב הרופאים לא הועילו מאומה. המלך היה כמובן אסיר תודה לאיש הזר, כבודו עד מאד ונשא על כל השרים אשר אתו.

הנמשל

במשל נפלא זה שהתרחש גם במציאות, השתמש המקובל המפרסם רבי אלעזר אזכרי, בעל "ספר החרדים", כדי להמחיש ולהמשיך, פמה מועילה כל אמירת 'אמן' והא שמה רבא' ואיזו עצמה וכח יש להם כדי לקרע את גזר דינו של האדם. לפעמים מחפש האדם סגלות שונות וברכות מצדיקים, אבל הוא שוכח שיש פתרון הרבה יותר קל ופשוט: לענות "אמן" והא שמה רבא מברך בקול רם ובכונה ראויה. כי הרי על סגלה זו אמרו חז"ל, שכל מי שעונה אותה בכל כחו קורעים לו גזר דינו. בשביל מה צריך אפוא לטרוח לחפש תרופות יקרות? כשיש לנו תרופה קרובה וישועה בטוחה, להתפלל בכונה ולענות אמן בכונה ראויה!

השמים היו בהירים ונקיים מפלעב, מזג האויר היה נעים, והרוכבים נשמו מלוא ראותיהם אויר צח ונהנו מיפי הבריאה. בראש הרוכבים היה מלך קסטיליה שבספרד עם שריו החשובים, ומסביבם שומרים נאמנים. מנהג היה להם לאנשי האצלה, לצאת למסעות ציד ביערות, ולהתחרות זה בזה בציד בעלי חיים שונים. לבם לא היה מתפנז כלל מצער, למראה צבי גוסס שזה עתה נעצו בו את חציהם וחניתותיהם, והמשגים של 'צער בעלי חיים' או הפחד מהפחדותם של בעלי החיים, ענגן אותם פקלפת השום. הציד היה בשבילם פרקן ליצר ההרס שבקרבם, ומכיון שלא הייתה להם דאגת פרנסה, אותה הותירו בשביל הנותנים המסכנים שעמלו מבקר ועד ליל, בזבזו את זמנם היקר ברדיפה ללא תכלית אחר בעלי חיים שונים ברחבי היערות העבותים. לאחר תם מסע הציד, היו חוזרים אנשי האצלה עם שללם בידם, וכל אחד היה מתגאה בחיות שהצליחו לצוד. את ראשיהם המפוחלים של החיות, היו תולים לראות בארמון, ומתגאים בקרניהם היפות. המלך רכב בראש החבורה, שכן בקש להראות בכך את אמוץ לבו ואת חסר הפחד שבו לחדר אל נבכי היער, ודחה בבוז את האזהרות של מפקדיו הנאמנים, כי הדבר עלול לעלות לו ביקר רב. בשאגות טרף, פתח המלך את מסע הציד, ודרבן את סוסו הנאמן, שפתח בדהירה מהירה אל תוככי היער. בעיניו החדות בלש אנה ואנה, כשידו האחת אוחזת במושכות, ובשניה הוא אוחז בנשקו הדרוך. מפעם לפעם, ראה המלך צבאים ואילים בעלי קרניים נהדרות, החולפים ביעף בין עצי היער, אולם הללו היו רחוקים ומהירים מדי, ולשוא בזבז עליהם כמעט את כל החצים שבאשפתו. המלך הלך והעמיק ביער, בעודו הולך ומתרחק משאר בני החבורה שנותרו מאחוריו. כחותיו הלכו ואזלו, ואף הסוס האט את מרוצתו מתוך חלשה ועיפות, וכאשר גלה כי נותר לבדו ביער, היה זה מאחר מדי. המלך היה מתרגל ומציד לעתות חרום שכאלו, ועל אהר שלף חצוצרה קצרה שהיתה נעוצה בחגורתו, ותקע בה ממשכות לסמן מציקה ובקשת עזרה, אולם לשוא היו תקיעותיו. הוא היה כה רחוק מבני חבורתו, עד שהתקיעות לא הגיעו לאזניהם.

ובעוד המלך מנסה להרהר על מצבו העגום, ראה לפתע זוג עינים מבריקות מביטות בו מאחורי אחד העצים. תחלה נבעת לרגע, אולם לאחר זמן מה הבין, כי אין זה אלא שועל יערות העומד וצופה בו בעיניו הערמוניות והפקחיות. פרותו של השועל היתה מנומרת בצבעים מבהיקים, וכל פלו אמר הוד והדר. "מעולם לא ראיתי שועל כה יפה", אמר המלך, והחליט ללכדו ולהביאו אל ארמונו, כדי להתפאר בציד המצליח. מכיון שבעל נסיון רב היה בציד בעלי חיים, הצליח במשימתו הסבוכה, והשועל נפל כפרי בשל בתוך פח היקשים שהטמין לו. התישב המלך לגנוח מעט, בעוד השועל מוטל למרגלותיו, ובינתים נסה שוב ושוב לתקע בחצוצרה שבידו, כדי להזעיק את תליו הנאמנים ולשוב לביתו. היום הלך והעריב, והפחד החל לכרסם בלבו של המלך, שחשש להתר בליה ביער המספן, פן יהיה לטרף בכי בעלי החיים הטורפים. והנה סוף סוף שמע המלך מרחוק תקיעות חצוצרות,

מִדָּבָר

הַלְכוּת וְהַלְכוּת

• יִשְׁתַּדֵּל כָּל אָדָם לַעֲנוּת בְּכָל יוֹם תְּשׁוּעִים אֲמִנִים, כְּפִי הַרְמָז בְּתַבַּת צִדִּי"ק: צ' אֲמִנִים, ד' קִדְּשׁוֹת, י' קִדְּשִׁים, ק' בְּרָכוֹת. (שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה)

• הַשּׁוֹמֵעַ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל מִבְּרַךְ בְּרָכָה, גַּם אִם שָׁמַע רַק אֶת סִיּוֹם הַבְּרָכָה בְּלִי הַזְכָּרָת ה', חַיִּב לַעֲנוּת אָמֵן. וְכֵן יֵשׁ לַעֲנוּת עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁנִּתְקַנּוּ בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת, כְּגוֹן אַחֵר 'בְּרוּךְ שְׂאֵכְלֵנוּ מִשְׁלוֹ' וְכֵן אַחֵר 'אֵל יִחְסְרֵנוּ', וְכֵן עוֹנִים אָמֵן עַל-בְּרָכָה שֶׁמְבָרְכִים אָדָם אַחֵר מִיִּשְׂרָאֵל כְּגוֹן שִׁיתְחַזֵּק וְיִצְלִיחַ. (נוֹטְרִי אֲמֵן)

• אָמֵן הוּא מַלְשׁוֹן אֲמִנָּה, דְּהֵינּוּ שֶׁהוּא מֵאֲמֶת אֶת-הַדָּבָר, וְנוֹטְרִיקוֹן אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן. כְּנֻת אָמֵן כּוֹלֶלֶת גַּם הַסִּפָּקָה וְאֲמִתּוּת, וְגַם תִּקְוָה וְתַפְלָה. וְנִחְלָקוּ סוּגֵי הַבְּרָכוֹת וְעֲנִיּוֹת אָמֵן לְשִׁלְשָׁה חֻלְקִים: הָרִאשׁוֹן, בְּרָכוֹת שֶׁבַח וְהוֹדָאָה, וּבִתְנֵן הַכּוֹנֵה בְּעֲנִיּוֹת אָמֵן כִּי אֲמֶת הִיא הַבְּרָכָה וְאֵינִי מֵאֲמִין בָּהּ, כְּגוֹן בְּרָכוֹת הַשֶּׁחֵר, בְּרוּךְ שְׂאֵמֵר וְיִשְׁתַּבַּח, שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת רִאשׁוֹנוֹת שֶׁל תַּפְלַת הָעֲמִידָה, מוֹדִים וּבִרְכַּת הַנְּהַנִּין. הַשֵּׁנִי, עֲנִיּוֹת אָמֵן עַל-בְּקָשׁוֹת, הַלּוֹאִי וְיִהְיֶרְצוֹן שִׁיקָם דָּבָר זֶה, כְּגוֹן אָמֵן שֶׁבִּפְקָדֶיךָ אוֹ בִּרְכַּת רַחֲמֶיךָ שֶׁבִּבְרַכְתָּנוּ, זָכְרֵנוּ בִּיעֲלָה וְיִבּוֹא וּבִרְכַּת כְּהֵנִים. וְהַשְּׁלִישִׁי, בְּרָכוֹת שֶׁהֵן שֶׁבַח וּבְקָשָׁה יַחַד, וְצָרִיךְ לִכְנֹס אֶת שְׁתֵּי הַכּוֹנֵה יַחַד, אֲמֶת וְהַלּוֹאִי, כְּגוֹן בְּרָכוֹת אֲמִצְעִיּוֹת שֶׁבִּתְפִּלַּת הָעֲמִידָה, רָצָה וְשִׁים שְׁלוֹם. (שֵׁם)

• בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁלַח הַצִּבּוֹר חוֹזֵר הַתַּפְלָה, יֵשׁ לְהֶאָזִין לְכָל בְּרָכוֹתָיו וְלַעֲנוּת אָמֵן, וְחִמּוּר מֵאֵד עוֹנוֹ שֶׁל הַמְשׁוֹחֵחַ, עַד שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו שֶׁגָּדוֹל עוֹנוֹ מִנְשׂוֹא וְגוֹעֲרִים בּוֹ. (שׁוּלְחַן עֵרוֹךְ)

• אֲסוּר שִׁיחָה בְּשַׁעַת חֲזָרַת הַשִּׁי"ן, הוּא גַם לְמִי שֶׁכָּבַר הַתַּפְלָל וְשָׁמַע אֶת חֲזָרַת הַתַּפְלָה, וּבָזָה וּנְכָשְׁלִים רַבִּים שֶׁלֹּא אַחֵר שֶׁהִסְתַּיְמָה תַּפְלָתָם וְשׁוֹהִים מְעַט בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת, מִתְּחִיל לַעֲצֹמֶם לְשׁוֹחֵחַ בְּעַת תַּפְלַת אַחֵרִים, וְהוּא עוֹן חֲמוּר. (שְׁלִמַת חַיִּים)

• אֵין לַעֲנוּת אָמֵן בְּלִי לְדַעַת מַה הַכּוֹנֵה הַנִּכְוֵנָה בָּהּ וְקִשְׁרָה אֶל-הַבְּרָכָה, וְאִם אֵינוֹ מִכּוֹן כֵּן הִרְיָה 'אָמֵן יְתוּמָה', מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְנַתְקֶת מִן-הַבְּרָכָה, וְכֵן נִקְרָאת 'אָמֵן יְתוּמָה' אִם שׁוֹהָה מִלַּעֲנוּת אָמֵן עַד שֶׁכָּבַר עֶבֶר שְׁעוֹר תוֹרָה כְּדִידְבוּר מִסִּיּוֹם הַבְּרָכָה, וְאִם מְסַפֵּק הוּא שְׁמָא כָּבַר עֶבֶר שְׁעוֹר הַזָּמֵן מִסִּיּוֹם הַבְּרָכָה, לֹא יַעֲנֶה וְיִשְׁתַּחֲ, וְכִי שֶׁמִּתְקַדֵּם לַעֲנוּת אָמֵן קִדְּשִׁים הַמְבָרְךְ לְגִמְרֵי, הִרְיָה 'אָמֵן חֲטוּפָה'. (נוֹטְרִי אֲמֵן)

• אָמְרוּ חַז"ל, שֶׁאֵין גָּדוֹל לִפְנֵי הַקָּב"ה יוֹתֵר מֵאָמֵן שִׁיִּשְׂרָאֵל עוֹנִים, וְכִי שְׁעוֹנָה אָמֵן בְּעוֹלָם הָאָה זֹכָה לַעֲנוּת אָמֵן לְעֵתִיד לְבֹא, מִדָּה כְּנִגְדַּת מִדָּה. (מִדְרַשׁ רַבָּה)

• גָּדוֹל הָעוֹנָה אָמֵן יוֹתֵר מִן-הַמְבָרָךְ, מִפְּנֵי שֶׁהַמְבָרָךְ דוֹמָה לְשִׁטְרַת יַעֲדוֹת עַל-כִּי הַקָּב"ה הוּא מְקוֹר הַבְּרָכוֹת, וְכִי שְׁעוֹנָה אָמֵן מְקִיִּים אֶת הַשִּׁטְרַת פְּעִידַת חֲתִימָה, וּבִזְכוּתוֹ נִשְׁלָמֶת הַבְּרָכָה, וְלָכֵן שְׁכָרוֹ גָּדוֹל מִהַמְבָרָךְ. (רַבֵּנוּ בַח"י)

• גָּדוֹל שְׁכָרוֹ שֶׁל הָעוֹנָה אָמֵן, וְכִי שְׁעוֹנָה אָמֵן בְּכָל-כַּחוֹ, פּוֹתֵחִים לוֹ שְׁעָרֵי גִּוְעָדוֹ, וְכִי שְׁעוֹנָה אָמֵן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא, קוֹרְעִים לוֹ גִּזְרֵי־דִין אֲפִלּוּ שֶׁל שְׁבָעִים שָׁנָה וּמוֹחֲלִים עוֹנוֹתָיו, אֲפִלּוּ שְׁמִיץ מִיְּגוֹת וְעִבּוּדֵי-זָרָה, וְהַפְּנִיָּה 'בְּכָל-כַּחוֹ' שְׁעוֹנָה בְּכוֹנֶה, בְּקוֹל רֶם וּבְקִבְיָעוּת. (מִסְכַּת שַׁבָּת)

• יֵשׁ לְבָרָךְ הַבְּרָכָה בְּקוֹל רֶם, כְּדִי שֶׁהַשּׁוֹמְעִים יִזְכְּלוּ לְשִׁמְעַת וְלַעֲנוּת אָמֵן, וְלֹא יִהְיֶה כְּגוֹזֵל הַמְצוֹת. (סֵפֶר חֲסִידִים)

• יִלְמַד בְּנֵי הַקִּטְנִים שֶׁיַּעֲנוּ אָמֵן, כִּי מִיָּד כִּשְׁהִתְיַנּוֹק עוֹנָה אָמֵן. יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. (הַרְמ"א)

• מִי שֶׁמְכַוֵּן לְכָל-בְּרָכָה וּבְרָכָה הַיּוֹצֵאת מִפִּי הַמְבָרָךְ, וְעוֹנָה אָמֵן בְּכוֹנֶה וּבְדִינוֹ, גּוֹרֵם לְמַעֲלָה קְדוּשָׁה הַרְבֵּה מְאֹד, וְשִׁפְעַת רַב-טוֹב לְכָל-הָעוֹלָמוֹת. כִּי הוּא פּוֹתֵחַ הַמְקוֹר הַעֲלִיּוֹן, מְקוֹר מַיִם חַיִּים, כְּמוֹ שֶׁפּוֹתֵחַ הַמַּעְיָן לְהַשְׁקוֹת לְכָל-הַצְּרִיכוֹת הַשָּׂקָאָה. וְהַקּוֹל יוֹרֵד בְּשָׁמַיִם מְפַעֵל וּמוֹדִיעַ, שֶׁפְּלִיזָה הַטּוֹבָה וְהַשְׂמִיחָה גֵרָם פְּלוֹנֵי זֶה עֶבֶד הַמֶּלֶךְ הַקְדוֹשׁ. וְכִשְׁיִשְׂרָאֵל נִתְּנִים בְּצָרָה וּמִתְפַּלְלִים, הַכּוֹרֵז יוֹצֵא בְּכָל-הָעוֹלָמוֹת פְּתָחוֹ שְׁעָרִים וְיִבּוֹא גוֹי צָדִיק שֶׁמֶר אֲמִנִים, כְּמוֹ שֶׁהֵם פּוֹתֵחִים שְׁעָרֵי הַבְּרָכוֹת וְהַהִשְׁפָּעָה מִלְּמַעְלָה וְתַקְבֵּל תַּפְלָתָם. (הַשְׁל"ה הַק')

• אָמֵן שֶׁל הָאֵל הַקְדוֹשׁ חֲשׁוּבָה מְשֻׁאָר אֲמִנִים, שֶׁהוּא סִיּוֹם שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת הַשֶּׁבַח שֶׁל הַקָּב"ה בְּשִׁלְשׁ הַבְּרָכוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, וְכֵן שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה שֶׁהוּא סִיּוֹם הַבְּרָכוֹת הָאֲמִצְעִיּוֹת, וְדִינָם כְּדִין קְדוּשָׁה, וּמִתֵּר לַעֲנוּת אֲפִלּוּ בְּאֲמִצְעַת קְרִיאַת שְׁמַע, מְלַבֵּד בְּפִסּוּק הָרִאשׁוֹן. (שׁוּלְחַן עֵרוֹךְ)

• כָּל-אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁשׁוֹמֵעַ בְּרָכָה מְחַיֵּב לַעֲנוּת אָמֵן, אֲפִלּוּ אִם הוּא שׁוֹמֵעַ מִפִּי קָטָן. וְאִם אֵינוֹ עוֹנָה חַיִּב מִיתָה, כִּי אָמֵן נוֹטְרִיקוֹן אֵינִי מוֹסֵר נַפְשִׁי, שֶׁכָּל-אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל חַיִּב לְמוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל עֲנִיּוֹת אָמֵן. (וִוי הַעֲמוּדִים)

• אִם רוֹאֶה הַמְבָרָךְ שֶׁהַשּׁוֹמְעִים מְזוּלָלִים וְאֵינִם עוֹנִים אָמֵן, טוֹב לְבָרָךְ בְּלִחַשׁ, כְּדִי שֶׁלֹּא לְהַכְשִׁילָם. (בְּרֵאשִׁית)

מהלל

מספורי חז"ל

התנא רבי עקיבא ראה פעם אדם שחור כפחם עובד קשה מאד, סוחר משאות כבדים ורץ כמו סוס. גזר עליו רבי עקיבא לעמוד ושאל: "למה אתה עובד כל כך קשה? אם עבד אתה ואדונו עושה לך כבוד, אני מוכן לפדות אותך במקוון. ואם עני אתה, מוכן אני להעשיר אותך". אמר לו האיש: "בבקשה ממך, אל תעבב אותי, כדי שלא להרגיז את הממונים עלי". שאלו שוב רבי עקיבא: "מי אתה? ומה מעשיך?" ספר לו האיש שהוא בכלל לא אדם חי, אלא נשמה שיצדה מהעולם העליון כדי לתקן את העוונות הגדולים שעשה. נבהל רבי עקיבא ושאל: "מה עשית?" והאיש ספר, שבחיינו היה גובה המכס והיה לוקח מהעשירים מעט ודוחק את העניים, ולכן נענש לרדת שוב לעולם ולהתנסר ביסורים קשים. שאלו רבי עקיבא: "האם שמעת אצל הממונים שלך, אם יש להם תקנה כיצד לכפר על עוונתך?" השיב האיש: "כן, שמעתי שאמרו עלי שאני לי תקנה, אלא אם כן יהיה לי בן שיבוא לבית הפנסט ויאמר 'ברכו אתה' המברך ויענה 'אמן' יהא שמה רבא על הברכות, ואז יפטרו אותי מענש". קבל רבי עקיבא על עצמו לחפש את בנו הקטן של האיש וללמוד תורה, כדי לתקן את נשמת אביו. הלך לשאל על האיש וכלם אמרו עליו שהיה רשע גדול, אך רבי עקיבא לא התנאש ולקח את הבן ונסה ללמוד תורה, אך הילד לא הבין כלום. ישב רבי עקיבא בתענית ארבעים יום, ולאחר מכן יצתה בת קול: "רבי עקיבא! לך ולמד את הילד". הלך ולמדו לקרא קריאת שמע, שמונה עשרה וברכת הפזון, והעמידו לפני הקהל לומר 'ברכו אתה' המברך. באותה שעה התירו אתהפסות מן הפרענות, ומיד בא לרבי עקיבא בחלום ואמר לו: "יהי רצון מלפני ה' שתנחם דעתך בגויעך, שהצלת אותי מדינה של גיהנום". פתח רבי עקיבא ואמר: "ה' שמך לעולם, ה' זכרך לדור ודור".

פעם בקשו בני קהלת פוזנא למנות עליהם כרב את רבי מרדכי יפה בעל ה'לבושים', אולם הוא בקש להמתין לו עד שילמד את חכמת עבוד החדש, אצל רבי יצחק אביוהב מוונציה, ובמשך שלשה חדשים רכש ממונה את כל ידיעותיו בחכמת עבוד החדש. יום אחד, בפעם שישבו ועסקו בתורה, עמד בנו של המארח, ילד קטן כבן חמש, וברך "בורא פרי העץ" על פרי שאחז בידו. כל בני הבית ענו אתריו אמן, למעט רבי מרדכי יפה, שהיה שקוע במחשבותיו ובלי משים לא ענה אמן עליהברכה. חרה הדבר לרבי יצחק אביוהב, ומחמת חמור הענין נזף באורחו הגדול ואף נדהו פדיו. נבהל רבי מרדכי והמתין שלשים יום כדין תלמיד שנדהו רבו, ולאחר מכן הגיע לפייס את מארחו, אלא שהוא לא קבל את סליחתו. "מדיע פה גדול עוני, עד שאינו מוחל וסולח לי?" שאל בכאב וצער, ורבי יצחק השיב: "דע לך, שאוהב אני אותך יותר מאהבת אב את בנינו, ואולם באותה שעה שלא ענית אמן על ברכתו שלי, נגזרה עליך מיתה מדיחשמים". נחרד

חז"ל דרשו את הפסוק "פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמור אמונים": "אל תקרי שמר אמונים, אלא שומר אמונים, שבשביל אמן שעונין רשעים מתוך גיהנום נצולים מגיהנום". כיצד? עתיד הקב"ה להיות יושב בגרעין ודורש, וכל הצדיקים יושבים לפניו, וכל פמליא של מעלה עומדים על רגליהם מימינו של הקב"ה, חמה עם המלאות, ולבנה וכל הכוכבים משמאלו, והקב"ה דורש להם טעמי תורה חדשה שעתידי הקב"ה לתן להם על ידי משית. וכיון שמגיע לאגדה, עומד זרובבל בן שאליאל על רגליו ואומר: יתגדל ויתקדש, וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל באי עולם עונים אמן, ואף רשעי ישראל וצדיקי אמות העולם שנשתתרו בגיהנום עונים ואומרים אמן מתוך גיהנום, עד שמתרעש כל העולם כלו וקולם נשמע בפני הקב"ה, והוא שואל עליהם ואומר: "מה קול רעש גדול ששמעתי?" משיבין מלאכי השרת ואומרים: רבוננו של עולם! אלו רשעי ישראל וצדיקי אמות העולם שנשתתרו בגיהנום שעונין אמן מתוך גיהנום. מיד מתגלגלים רחמיו של הקב"ה עליהם, ואומר מה אעשה להם יותר על דין זה? שפבר סבלו הרבה ענשים ויסורים אשר היצר הרע גרם להם. באותה שעה נוטל הקב"ה מפתחות של גיהנום ונותנם למיכאל וגבריאל בפני כל הצדיקים, ואומר להם לכו ופתחו שערי גיהנום והעלו אותם מתוך גיהנום שנאמר "פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמור אמונים". מיד הולכים עם המפתחות, ופותחים ארבעים אלה שערי גיהנום ומעלים אותם מתוך גיהנום. (מדרש אותיות דרבי עקיבא)

על הפסוק "מה ה' אלקיך שואל מעמך", דרשו חז"ל: "אל תקרי מה, אלא מאה", שבכל יום צריך האדם לענות 'אמן' לפחות מאה פעמים, כי בכך אנו משרישים בלבנו אמונה תמימה בקב"ה, ובכל אמן נוסף שאנו עונים בכך אנו מחזקים את האמונה שלנו ומעמידים מלאכים שיגנו על עם ישראל כלו. ומספרים על רבי ישמעאל, שפעם פגש את אחד מן מלאכי מרום שאמר לו: "בוא ואגיד לך מה יהיה בעתידים של ישראל". הלך רבי ישמעאל אליו וראה שהוא יושב ובוכה בדמעות שליש. שאלו רבי ישמעאל: "מדיע אתה בוכה?" הכניסו המלאך לחדרי חדרים וגנזו גנזים בשמים, הוציא משם פנקסים גדולים והראה לו שרשומות בהן גזרות וצרות קשות ואכזריות שעתידות לבוא על ישראל חלילה. נבהל רבי ישמעאל ושאל: "כיצד יוכל ישראל להתמודד עם צרות כה גדולות?" אמר לו המלאך: "זה רק חלק קטן מהגזרות שתבואנה עליהם חלילה, בוא מחר ואראה לך צרות גדולות בהרבה מצרות אלו, ומשנות בחזקו". נבהל רבי ישמעאל שבעתים, וקרא בקול מר: "רבוננו של עולם! הרי אין תקנה חלילה לעם ישראל פנגד גזרות כה קשות!" אמר לו המלאך: "דע לך, שבשעה שישאל נכנסים לבתי כנסיות ועונים 'אמן' יהא שמה רבא ואמן, סוגרים אנו את כל הגזרות הקשות בחדרי הללו, ואינו מניחים להן לצאת ולהזיק לישראל". (מדרש פרקי הכולות)

מתפל

אמרות ופתגמים

- אמן בגימטריה צ"א, פמנן שם הוי"ה עם הפנוי אדנו"ת, והעונה אמן כולל את שני שמוותיו של הקב"ה, ולכן גדול העונה מן המברך שמזכיר את שם ה' רק בכנוי. (בעל הטורים)
- אין גדול לפני הקב"ה, מאמן שישאל עונים. (מדבר רבה)
- במי הקב"ה נפרע להם לישראל מן העוונות? בבני אדם שמשימים ומעריבים לבית הכנסת ועונים אמן ומברכים את הקב"ה בכל יום תמיד, ובמי שהוא משפלים ומעריב לבית הכנסת כדי להשלים עשרה. עליהם הוא אומר "פדה בשלום נפשי מקרבלי כי ברכים היו עמך". (תנא דבא אלהו)
- בשביל המדה הזאת של עניית אמן, נקראו ישראל צדיקים. שנאמר "פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שמר אמונים". (כד הקמה)
- יאמר אמן, מפני שהוא סוף הברכה, ועל ידי מתקיימת הברכה כשטר מקים שחזתמים עליו העדים בסופו כדי לקים כל הברכה קדם. (סדר היום)
- אחי ידידי, מצאתי לפניך מרחקת לחלי הנפש, והדבר הוא מקבל מהקדוש האר"ל, שאפלו שיש באדם שמץ של מינות מוחלין לו, והיא עניית אמן בכל כחו. (הד"ס)
- נכון וישר מנהג ארץ ישראל, וכך צוה האר"ל, ללכת הנבאי לגבות הצדקה מן הברך דוד, ולא כמו שעושים בשאר הארצות שהולך הנבאי בעת חזרת הש"ץ, ואז אין מחשבת העם על שמיעת התפלה לומר אמן בדינה. (שני לוחות הברית)
- יש להזהר מאד בעניית אמן, כי מה יענה ליום פקדה כשישאלוהו למה לא ענית אמן. ועל זה בא הרמז "מלא פניהם קלון", ספי תבות אמן. (דחמי האב)
- כאשר מלמד האדם את בנו לענות אמן, ואמן יהא שמיה רבא, ולומר את הברכה בתקונה ובמתינות, ומשריש אמונה בלבו למי מברכים, הרי הוא מקים בזה מצות עשה מדאורייתא של "והודעתם לבניך ולבני בנך". (קיום התורה)
- רגיל היה אחד הצדיקים לומר: "אלו הייתי יודע, שעניתי בכל ימי חיי לפחות אמן אחד פראוי לפני בורא כל העולמים, לא הייתי דואג בכל". (מנהג צדיקים)

- תניא רבי אומר "כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלקינו". אומר להם משה לישראל, בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם "הבו גדל". מכאן אמרו חז"ל השומע אחד מישראל מברך חייב לענות אחריו אמן. (מסכת יומא)
- כל העונה אמן בכל כחו, פותחין לו שערי גרעין. שנאמר "פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שמר אמונים", אל תקרי אמונים אלא שאומרים אמן. (מסכת שבת)
- אל תקרי שמר אמונים אלא שאומרים אמן, שבשביל אמן אחד שעושים רשעים בגיהנום, נצולין מפניו. (ילקוט שמעוני)
- האומרים בכל יום תשעים אמונים, נותנים דורון לקב"ה בימין שהיא צדקה. (תקוני זוהר)
- תנו רבנן: אין עונין לא אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן ותומה. ולא יזרק ברכה מפיו. בן עזאי אומר, כל העונה אמן ותומה יהיו בני יתומים, חטופה יתחטפו ימיו, קטופה יתקטפו ימיו. (מסכת ברכות)
- בשעה שישאל כנסים לכתובת כנסיות ולכתובת מדרשות ועונים יהא שמה הגדול מברך, הקב"ה מנענע ראשו ואומר, אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך, מה לו לאב שהגלה את בניו, ואי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם. (שם)
- כל איש מישראל מחיב לומר הברכות בקול רם, כדי שישמעו בני הבית או שאר העומדים אצלו, ויכניו לענות אמן, שמלת אמן היא עדות על הברכה שהיא אמת, ואם יאמר בלחש הרי הוא כמנעלים עדות על הדבר. (דרך משה)
- בראשית ראשי תבות: בקול רם אברך שים י"ה תמיד. צריך לברך הברכות בקול רם כדי לזכות אחרים באמן. (החיד"א)
- עניית אמן היא גמול המצוה, ומצוה נקראת על שם גומרה, ולכך גדול העונה יותר מן המברך. (תוספות הרא"ש)
- אמן סגולה לפרנסה. שהרי אמן עם 3 האותיות בגימטריה 94, פמנן דמים. (ספרי)
- כל העונה אמן, זוכה לאמרו בסעודה של לילית, שנאמר "ברוך ה' לעולם אמן ואמן". (ספר הנזיר)

כל הנזכרים לענות אמן על ברכתו שתתקיים, אולם היהודי לא השיב שכן היה באמצע התפלה. החל הפקור לצעק וללל, כי בגלל העדר עניית אמן של אותו יהודי, לא תתקיים ברכתו החשובה שברך את המלך. מרב כעסו, צוה המלך להרג את היהודי הנכבד, ולגרש את יהודי הארץ. חבר נאמן היה לאותו חסיד, וכשנודע לו על הריגתו הצטער מאד, ולא הצליח להבין מדוע נענש חברו, שהיה איש צדיק וחסיד, בענש כה קשה. לבסוף התגלה אליו חברו ההרוג וספר לו, כי פעם ברח בנו הקטן ברכת המוציא על הלחם, והוא לא ענה אמן על ברכתו, ומפני שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, נגזר עליו ענש כה קשה, ובקש ממנו לספר את הדבר בצבור, כדי שכלם יאזהרו בעניית אמן פראוי. "ועכשו תבין", סיים רבי יצחק אבהב את ספורו באזני אורחו, "מדוע כה חרה לי בשלא ענית אמן על ברכת בני, וכל כפניית היתה לטובתך שיתפפר עונך". (דרך משה)

רבי מרדכי תרדה גדולה ופרץ בבכי מר, ולבסוף חמל עליו רבי יצחק ואמר לו: "מוכן אני למחול לך על עונך, בתנאי שפליימך תספר את המשגה אשר עשית, ותודיע בפרים את גדל חטאו שלימי ששומע ברכה ואינו עונה אמן. וכדי לחזק את הענין, עליך לספר את המעשה ההוא שאספר לך. בימים שלפני גזרות תתנ"ו, היתה ספרד מלאה ביהודים, ובהם תלמידי חכמים רבים. אחד מהם היה איש צדיק וחסיד, שהיה גם עשיר גדול וקרוב למלכות. פעמים מספר רצה מלך ספרד לגרש את יהודי ארצו, אך בכל פעם היה אותו חסיד משפיע עליו לביטל את גזרתו ומפר את גזרותיהם של שונאי ישראל. פעם נודע לאיש, כי המלך שוב מבקש לגזר גזרה קשה על היהודים, ונסע מיד אל המלך כדי להשפיע עליו שלא יעשה כן. בהגיעו אל המלך, ראה שעומד לפניו כמר נכבד, ובינתים נעמד להתפלל מנחה. באמצע תפלתו, סים הפקור לברך את המלך, וצוה על-

מספר

ספורי צדיקים

אצבעותיו בגוש נקשה בתוך הנוצות. מבלי משים החל לנבר בין הנוצות, עד שלבסוף גלה אבן נוצצת ששוכנת פבד בתוך ערמת הנוצות המנוצות. הוא מהר לנקות את האבן ולהבריקה, ולנגד עיניו התגלה יהלום גדול שהפיץ זהרורי אור לכל עבר. סחורות רבות עברו תחת ידיו של מנשה בימי חייו, אולם יהלומים ואבני חן לא היו בגדר עסוקיו ובקיאיותו בטיבן לא הייתה רבה, אבל גם הוא הבין כי היהלום שבידיו שוה סכום נכבד. הוא מהר אל סוחר היהלומים הראשון שהודפן בדרכו והציג לפניו את האבן. הלה פתח את האבן מכל כוון, הביע את התפעלותו והציע לרכשה בסכום של חמשים דינרי זהב, טבין ותקילין. קבל מנשה את ההצעה בשמחה והודה לה על המתנה היפה שקבל מיד לאחר קיום המצוה בהשלמת המונן לקדיש. אולם פאשר חזר לביתו וספר לבני המשפחה על מאורעותיו ועל הנס הגדול שארע עמו, החלו הללו לטעון כי יתכן שסוחר היהלומים רמה אותו ואולי יכול היה לקבל על האבן סכום גדול בהרבה ממה שנתן לו, והפצירו במנשה לחזור אל הסוחר ולתבע את המחיר הפולא של האבן, או לבטל את העסקה ביניהם. מנשה לעמות זאת סרב ואמר: "מעולם לא הפרתי הסכמים ותמיד שמרתי על דברתי. גם הפעם לא אבקש מהסוחר להשיב לי את האבן, ומה יצא הדבר". אך בני המשפחה עמדו על שלהם וטענו שיש פאן מעשה רמיה ולא רדיפת בצע. "הרי זו מקח טעות" טענו, "ומצד הדין מתר לה לדורש את מלוא הסכום הפוגיע לה". מנשה שקע בהרהורים, ולבסוף אמר: "הבה ונפנה אל רבנו הגדול, רבי יוסף חיים, וככל היצא מפיו אעשה". עד מהרה עמד מנשה לפני ה'בן איש חי' וספר את ספורו מתחלה ועד סוף. בסיומו, הביט בו הרב בעיניו החכמות ואמר: "מנשה יקרי. זכית לענות חמש פעמים 'אמן' על הקדיש, וחז"ל למדנו שכל אמן שוין עשרה זהובים. משמים זכו אותך אפוא בחמשים דינרי זהב, כנגד חמשת האמנים שענית. אולם כל זה הם רק הפרות שבעולם הזה והקדש קצת לעולם הבא. לה לביתך כי זה שכרך שאכית בו ביישר". (שבת טיש ב')

ספר רבי זליג ראובן בנגיס ראב"ד ירושלים, כי קבל עדות איש מפי-איש, על מנהג מיוחד שהיה לו לרבי חיים מוולוז'ין, שלא לברך ברכה בלי שיהיה לידו מי שיענה אמן אחריה, כפי שנאמר באהר הקדוש, כי מי שמברך ברכה ואין מי שיענה אמן, הרי זה כמו 'אגרתא דלא פתיחא', כלומר: כמכתב שלא נפתח. והנה קרה לו פעם בשעה שלאחר חצות הלילה, שהיה צמא מאד ובקש לשתות, אבל כלם כבר ישנו ולא רצה פמוכן להעיר מישהו משנתו לשם כך. לפתע נכנס אחד מבחורי הישיבה שבא לשאל על איזה פשט בגמרא, ורבי חיים ברוך ברפת 'שהכל', שתה לצמאו וברך 'בורא נפשות', ואחר כך דבר עם הבחור בלמוד ונפרד ממונו לשלום. הדבר הסב לרבי חיים שמחה גדולה, וכמוכן שהודה לבחור על שגרם לו לירות צמאונו ולברך לה' יתברך. למחרת בבקר, משנכנס לשיבה, נגש אליהבחור והודה לו פעם

שתפוחם של צמד הסוחרים הפגדיים, מנשה חפמי ועזרא בצר, הייתה שתפוח של אמת. השנים עשו חיל בעסקיהם המשתפים וראו ברכה מרבה בכל אשר פנו. אנשי אמת היו השנים ומעולם לא העלימו זה מזה מאומה וישרם היה לשם דבר. יום אחד, הגיעה אל צמד השתפים הצעה לרכישת אוצר גדול של חפצים עתיקים במקחיר מיוחד ומוזל. ההצעה קסמה לשנים והם קוו להרויח דרפה סכום רב, ובין הצדדים נקבע זמן נקוב כדי להוציא את העסקה אל הפעל. למחרת היום, יצאו שני הסוחרים אל השוק המקומי, כדי לפגש את סוחר העתיקות ולרפש ממנו את הסחורה. בדרךם עברו על פני בית כנסת קטן, שעמד בירפתי השוק. בפתח בית הכנסת עמד ששון השמש וכשראה את צמד הסוחרים אורו עיניו. "אנא מכפם", פנה השמש התמים בהבעה מתחננת, "יש לנו תשעה אנשים יחד עמי וחסר לנו עשירי להשלמת מונן לאמירת קדיש. הצטרפו בבקשה אלינו ובזכותכם נוכל לומר את הקדיש בצבור". מנשה ועזרא הביטו זה בזה וההתלבטות הייתה קשה. הם ידעו שגורלה של העסקה כלה מנחת על פה הפאזנים, כי מרב הספויים שסוחר העתיקות לא ימתין להם וימכר את הסחורה לאחרים שיקדימו אותם. "אני ממש" קרא עזרא בהחלטיות "איני רוצה להפסיד את העסקה הגדולה. עוד היום גדול והמתפללים יוכלו למצא אדם אחר במקומנו להשלמת המונן". מנשה לעמותו החליט להשאר. החלטתו הייתה איתנה והוא פסע נמרצות אל בית הכנסת הקטן, בעוד עזרא ממש"ה בדרכו. "אתה מפסיד ברגע זה את חלקך בעסקה" צעק אחריו עזרא בעקשנות בלתי מסברת, שלא עלתה בקנה אחד עם השתפוח האפיצה שהייתה ביניהם, אך מנשה היה איתן בהחלטתו. "לא אמיר מצוה כה גדולה ושכר המונן כלו בשביל בצע פס" חשב בלבו. עם סיום הקדיש, אץ מנשה הסוחר לדרכו, בתקנה להספיק את העסקה או חלק ממנה, אולם מה רפה הייתה אכזבתו כשגלה, כי עזרא הקדימו, רכש את כל החפצים היקרים והותיר במקום רק מספר גרוטאות חסרות ערך. לרגע התעצב הסוחר, אולם הוא מהר להתחזק בבטחון ואמונה ואמר לעצמו כי שכר המצוה שזכה בה, שוה לאין ערך מאשר הסחורה כלה. כדי שלא לחזור בידים ריקות, נפנה מנשה לבדק את הסחורה שנותרה, אולי ימצא שם בכל זאת משהו בעל ערך והנה צדה את עינו פריט עתיקה מקשטת ברקמה אפונתית. משום מה החליט לרכש את הפריט, למרות שהייתה כבר ישנה וחסרת תועלת, והפוכר אף לא דרש בעבורה אלא סכום פנוט. כשהגיע לביתו, בדק מנשה את הפריט וכשגלה כי הנוצות מעטות מדי והפריט אינה תפוחה דיה, החליט לפרם את התפירות שחברו את צדי הפריט, במטרה למלא את הפריט בנוצות חדשות ולגרם לה להיות נוחה יותר. פרם מנשה את התפירות ולצער גלה, כי הנוצות אבדו מזמן את צבעם ותאדם ואין בהן תועלת כלל. "חבל שרכשתי את הפריט", אמר לעצמו, "היא לא שוה אפלו את הסכום הקטן ששלמתי". הוא בקש לזרק את גוש הנוצות שנשר מתוך הפריט, ולפליאתו נתקלו

נוספת עליה שפאפשו לו לברך ברכה בענין אמן שלו, אבל הבחור התבונן ברבו ותמה תמיהה גדולה, מתי באתי לרב בלילה, איפה באתי? הוא לא ידע דבר וחצי דבר מפלספור. הדבר היה לפלא, וכנראה שמרב צדקתו של רבי חיים, זמנו לו מן השמים שליח בדמות הבחור, כדי שיכל לברך והלה יענה אמן על ברכתו. מזה אני יכולים ללמד, כי גם הבחור היה כלי מפאך, כי אם בחור בדמות שלו כדי להתחפש כשליח משמים, בודאי שלא היה בחור פשוט, ואכן רבי חיים היה נוהג בו כבוד גדול. (שאל אביד ויגדך)

פעם ישב רבי ברוך פרנקל תאומים מליפניק בעל "ברוך טעם", בסעדת ברית מילה, ולפתע נתחזה. שאלוהו לסבת השחוק, וענה סתומות שראה מה שראה בגן עדן העליון. העו אחד המסבים ושאל: "אף אני רוצה לראות מה נעשה בגן עדן". השיבו הגאון: "ומי מפרע בעדך? הלא חז"ל אמרו שהעונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן, ענה אפוא אמן בכונה, ותוכל גם אתה לראות". (אוהל ברוך)

רבי מרדכי גיפטר, ראש ישיבת טלז בארה"ב, עמד פעם לנסע לניו יורק לחתנת אחד מתלמידיו. באמצע הנסיעה נאלץ הטיס לנחת בשדה תעופה אחר, עקב סופת שלגים בבדה. עמד הרב יחד עם שמונת תלמידיו ותרו אחר עשירי למנון לתפלת ערבית. עמדו להתפלל בצד ואחד מעובדי התחזוקה שאלם: "מדוע אינכם אומרים קדיש? הרי אני יהודי!" וספר להם שאביו בא אליו בחלום וכעס עליו מדוע הוא לא אומר קדיש עליו, ואף הודיע לו בחלום שהוא ישלח אליו מנון יהודים כדי שיכל להגיד קדיש לעלוי נשמותו. אז הבינו הרב ותלמידיו מדוע נשלחו מן השמים למקום מרחק זה, כדי להחזיר נפש אחת מישראל לאבינו שבשמים. (לקח טוב)

כשהיה האדמו"ר מוגר, בעל "פני מנחם", ילד קטן, שחק פעם בבית הכנסת בשעת התפלה והחמיץ את ענין 'אמן' ו'אמן' יהא שמה רבא'. בסיום התפלה קרא לו אביו בעל ה"אומרי אמת" ואמר לו: "יודע אתה, בני? בשעה שאדם עונה 'אמן' הוא מכתיר את הקב"ה בכתר המלכות הנעלה ביותר. אבל חיים, מכיון שהחמצת 'אמן' בקדיש, חסרים בכתרו של הקב"ה יהלומים אחדים". הילד פניחס מנחם הקטן תלה באביו מבט רציני, וכל הלילה מור בבכי ירב צער, על כי חסר מכתרו של הקב"ה מספר יהלומים, ודברי אביו הגדול הטביעו בלבו חותם בלי יפוחה והשפיעו עליו עמקות עד סוף ימיו. (מלה אחת - אמן)

אדם אחד הגיע אל הגר"ז מבריסק, וספר בדמעות על אשתו שגפלה למשכב לא עליו, וזקוקה לרפואה. "מדוע באת אל?" שאל הרב, "עליה לפנות אל הרופאים ולעשות כפי הוראתם". בכה האיש: "כבר הלכנו לגדולי הרופאים, אולם אף אחד לא יכל לעזר. פלם אומרים שאין להם אפשרות לסייע, ולכן באתי לבקש ברכה מהרב". אמר הרב בענוה: "איני רבי פועל ישועות, אני רב פשוט שישב ולומד, ואין בכחי להמשיך ישועה שלא בדרך הטבע". פרץ האיש בבכי מר וקרא: "אנא! רחם נא עלינו, הרופאים אומרים שהם אינם יכולים להושיע אותנו, וכעת גם הרב אומר שאינו יכול לעזר. אל מי נפנה כעת?" נכמרו רחמיו

של הרב מבריסק על האיש האמלל ואמר: "אמנם איני יכול לפעל ישועות, אף אתני לך עצה טובה. ערב שבת חיים, ויהודים רבים טובלים בשעה זו במקוה טהרה לכבוד שבת. לך לשם וספר לכלם על המצב הקשה בו אתם שרויים, והרי ישראל רחמים בני רחמים הם וכלם ודאי יצטערו לשמע את צערך, ובודאי ירחמו עליך ויאחלו לך רפואה שלמה מעמק לבם. עליך להקפיד לענות אמן על כל ברכה וברכה, שכן ברכה הנאמרת מעמק הלב שאחריה אומרים 'אמן', מסגלת לבקע שערי שמים, גם אם נעולים הם חלילה". עשה האיש כדברי הרב, ענה אמן בכונה על כל ברכה וברכה, ומן השמים רחמו עליו ונעשו להם ישועות ונפלאות שלא בדרך הטבע והאשה החלימה בדרך נס. (שם)

אחד התלמידים של המשגיח רבי אליהו לופין, התלה אליו פעם לנסיעה ברכבת מירושלים לחיפה. משסימו לומר תפלת הדרך, בקש רבי אליהו את סליחתו ויצא מן הקרון. לאחר דקות ספורות חזר, ובקש משוטר שעמד בסמוך אליו לכנס את כל השוטרים. לאחר שאלה נקבצו סביבו, אמר הרב: "עומד אני עכשו לברך את ברכת 'אשר יצר'. הטו אפוא אזן, וכשאסיים, אמרו פלם יחד 'אמן'". למרות שהשוטרים לא היו שומרי תורה ומצוות, הסכימו פלם בלב ובנפש חפצה. קרא הרב את הברכה בהטעמה ובקול ערב, מלה במלה, וכשסיים הדהדה בקרון קריאת 'אמן', שנשמעה בלהט מפי עשרות השוטרים וכל השוהים במקום שענו בכונה גדולה. כעבר רגעים אחדים, נשמעה חריקת בלמים והרכבת נעצרה בפתאומיות. השוטרים מהרו לצאת מהקרון, כדי לבדוק מה ארע, וכל הנוסעים היו מבהלים ולא הבינו מה קרה. רק לאחר כמחצית השעה של המתנה מורטת עצבים, חזרו השוטרים כשהם מרגשים מאד, ועל פניהם נפרת סערת רגשות גדולה. השוטר הראשי נעמד וספר בקול רועד: "גלו פצצה על פסי הרכבת! אלו היתה מתפוצצת חלילה, איש מנוסעי הרכבת לא היה נצל, כלנו נצלנו בנס". פלם הפנו מבט אל הצדיק, היטב זכרו כיצד הקפיד שכלם יענו 'אמן' על ברכתו, ועתה הבינו מדוע בקש לזכות שוטרים רבים בכל האפשר בענין 'אמן'. העיד אחד השוטרים, כי די היה בברכתו של הרב שנאמרה בכונה ובקריאת שמים, כדי להחזירו בתשובה שלמה. (לב אליהו)

בשכונת בורז'פארק שבניו יורק, התגורר איש יקר ערך ושמו רבי יחזקאל שרגא הכהן. הוא נודע בזהירותו הרבה בעניני ברכות, והיה מקפיד לברך את כל הברכות בקול רם, כשהוא הולך כל מלה בבהירות, ומזכר אחרים בענין 'אמן'. תדיר היה מעורר את האחרים לעשות כן ולברך בקול רם, כדי שיכל לענות 'אמן' על ברכתם, וחשש תמיד שמא יחמיץ ויפסיד אפלו 'אמן' אחד. לאורחיו שהיו באים לביתו, היה מגיש מזון ושתיה, והיה מבקש מהם לברך בקול רם כדי שיכל לענות 'אמן' על ברכתם, וגם בבית הכנסת היה עונה 'אמן' על ברכות המתפללים, כך שמדי יום היה עונה 'אמן' מאות פעמים! כאשר הזדקן ונחלש, היה תמיד מבקש שיצוהו ליד מטתו עוגות או פרות, כדי שמבקרו יוכלו להתכבד ולברך ולזכות בענין 'אמן'. היו כמה אנשים שהעירו לו, כי אולי הוא מגזים בהקפדתו לענות אמן, אף הוא השיב להם בפסקנות: "אינכם

יכולים לשער את ערפה של עגית אמן אחת, שבכחה לבקע רקיעים ולקרע גזר דין! רבי יחזקאל שרגא הפהן זכה להאריך ימים ושנים טובות, והלך לעולמו בשיבה טובה בגיל תשעים ואחת. בהשגחה פרטית חי פמנן הגימטריה של 'אמן', שהוא צ"א. (אמן)

ספר המגיד רבי יעקב גלינסקי, על גיסו רבי זלמן אסטולין, שעלה ארצה אחר שנות יסורים ותלאות בברית המועצות, והגליה לסביר הרחוקה, כשהוא מנתק מכל אפשרות של תפלה בצבור, שמיעת קדיש ועגית אמן. עם הגיעו ארצה, התאכסן תחלה אצל גיסו, ובבקר הלך לבית הכנסת הגדול לתפלת שחרית, כשהוא מדדה בקביו וצהלתו על פניו. אולם השעה מתאחרת, ורבי זלמן אינו חוזר. החלו לדאג לשלומו, ופנו לחפש אחריו. והנה מצאוהו בבית הכנסת, עומד בקסירות נפש על רגליו החולות, ומקשיב למנגנים נוספים כדי לשמע עוד קדיש, עוד קדשה ועוד עגית אמן. תמה רבי יעקב ושאלו: "רבי זלמן, וכי יום הכפורים היום?" אולם גיסו השיב בהתפעלות: "הרי יש לי הזדמנות כה יקרה לקנות מאות פעמים של עגית אמן ויהא שמה רבא, בשעה קלה. והרי כשהייתי בסביר, עברו עלי ימים ושנים, ולא הוזמן לי לענות אמן אפלו פעם אחת, ואיך תרצה שלא אעמד פאן ואזפה באוצרות כה גדולים?" (נוטרי אמן)

לאחר עלייתו של רבי מנחם מנדל מויטפסק לארץ ישראל, התבטא פעם ואמר: "כל זמן שהייתי מתגורר בגולה, הייתי משתוקק להתפלל כראוי תפלה אחת לפני אבינו שבשמים, אולם מאז באתי לארץ הקודש וחשתי באויר המוכים של ארץ ישראל, ראיתי כי להתפלל תפלה כראוי הוא דבר בלתי אפשרי, והלואי שאזפה לפחות לענות אמן כראוי". (הנהגות צדיקים)

ספר ה"שפע חיים" מקלויזנבורג, כי בהיותו כלוא במשך תשעה חדשים במחנה רכז בתקופת השואה, היה רואה תמיד מול עיניו, פלג מים זכים שארמו מעבר לגדר. עיניו צאו וכלו אל המים, אלא שהגדר הייתה מחשכלת, ומי שנגע בה היה מתחשמל למות. "התפללתי כל אותם הימים הארפים לקב"ה, ובקשתי ממונו שיזפה אותי לברך לפחות פעם אחת, על מי המעיין החיים", ספר הרבי, "וברגע שיצאתי לחרות

והשתחררתי מהמחנה האור, רצתי בתשוקה אדירה אל פלג המעיין כדי לטבל בו, ולהרוות את צמאונני ממימיו הזכים. וכאז היה בפרט 'שהכל' נלהבת ועלאית שברכתי בהתרגשות טרם שתית המים, לא ברכתי מעולם, והלואי ואזפה עוד פעם אחת בחיי לברך ברכה בהתרגשות כזו". (לפיד האש)

ספר בנו של המגיד רבי שלום שבדרון, כי אביו היה מדבר תמיד על החשיבות הרבה להזהר לענות אמן, ואמן יהא שמה רבא פראוי, ורגיל היה לספר מעשה זה ששמע מאחד מידיו, רב חשוב ונשוא פנים. בשכונתו של הלה, התגורר אדם אחד שזכה לשוב בתשובה שלמה, והחל לדקדק במצוות קלה כבכחמורה, קבע עתים לתורה והשתתף קבוע בשעורו של אותו רב. יום אחד, עבר הרב ברחובה של עיר, וכשעבר ליד חנותו של הספר המקומי, ראה לתדהמתו את אותו בעל התשובה יושב בפנים, והספר מגלח את זקנו בתער. נבהל הרב והתחלחל, אך כדי שלא לבייש את האיש, המתין שעה ארפה עד שיצא החוצה. ביציאתו, פגש הרב והוכיחו על שהוא מגלח את זקנו בתער, ועובר על כמה אסורים חמורים מן התורה. הביט בו בעל התשובה ואמר בתמימות: "ראה, אני הרי לא גדלתי מנעורי על ברכי התורה והמצוות, ולכן אין לי ידיעה ברוחה במצוות קלות וחמורות. אולם רואה אני בבית הכנסת, שעל הכתלים תלויים שלטים באותיות מאירות עינים, ובהם אזהרות חמורות על החשיבות של עגית אמן, ואמן יהא שמה רבא בקול, ומאידך על חמור השיחה בעת תפלה ובאמירת קדיש. והנה אני רואה אנשים רבים שמזלזלים בדבר, אינם עונים אמן ומשוחחים בתפלה. ולכן חשבתי לתמי, כי יש אסורים רבים שהם בגדר חמרה ואין צריך להקפיד עליהם, וכשם שרבים אינם מקפידים על עגית אמן כראוי, כך איני מקפיד על אסור גלוח בתער". מובן, כי הרב הזדעזע לשמע הדברים, ומהר לשפר את אמונו של האיש על חמור הענין של אסורים מן התורה, אולם לא היו מלים בפיו כדי להסביר כיצד אנשים מזלזלים באסורים כה חמורים של עגית אמן ושיחה בטלה בתפלה. ומפאן היה רבי שלום שבדרון מוכיח ואומר, כמה צריכים אנו להזהר במעשינו, כדי שלא יבואו אחרים ויפסלו בגללנו באסורים חמורים, ובפרט בעגית אמן שענשה גדול, ומאידך שברה רב מאד. (כתר מלכה)

ממלכה

יהודי פקח, שהגיע לאמריקה לנסות בה את מזלו, הלך לבית הכנסת ובקש לירד לפני התבה, שכן יום פטירתו של אביו היה אותו היום. מיד עטו עליו כמה מן המתפללים וגרשוהו מן העמוד, ואחד מהם ירד במקומו לפני התבה. נסה האיש את מזלו בבתי כנסיות שונים עד שגלה, כי רבים להוטים שם אחר העמוד ומחזיקים את עצמם חזנים מפלגים ומיטיבי נגן, בעוד שגורזם נחר וקולם צורם בקול העורב. נענה האיש במר נפש ואמר: "אין כל תמיהה בכך, שהרי כך היה גם ביציאת מצרים. רק עברו בני ישראל את הים, ומיד נאמר בהם 'אז ישיר'..."

במוצאי שמיני עצרת, בא החזן של העיר פרנקפורט אל רב העיר רבי אברהם אביש, והתרברב בפניו: "ראה נא כמה גדול בחי וכמה מקבלת תפילתי בפרוס. שהרי בשעה שהתפללתי היום תפלת גשם, התקדדו השמים בעבים וגשם עז נתן ארצה". מבין שהביר רבי אביש זה מכבר בטיבו של חזן זה, וידע שהוא קל דעת ומזלזל במצוות, עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפינהס, אמר לו בבטול: "אל יגבה לבך עליך, שהרי אנשים במופת הורידו כבר לעולם דודו של נח כאשר מלאה הארץ חמס, לא רק גשמי ברכה ונדבה, אלא גם מבול של ממש..."

פתגם שגור בפי העולם כי החזנים טפשים הם, ודורשי רשומות היו אומרים, שחזן ראשי תבות 'חזנים זינגען נאראנים' (חזנים הם טפשים), ואף חשבו ומצאו שתבת נגן עולה במספר קטן שטות. שאלו פעם את רבי משה מקברין מהיכן ראיה לכך מן התורה? והשיב: בפרשת נצבים כתוב: "בפיה ובלבבך לעשותו", הרי לנו שהיכל הזמרה "בפיה", קרוב הוא להיכל היראה והתשובה "בלבבך", והרי החזנים שרויים בהיכל הנגינה ויכולים הם בדלוג אחד לעבר ולהפסם אל היכל התשובה, ואם אינם עושים זאת - ודיא טפשים הם...